

Veerkracht ondersteunen bij ouders en kinderen van vluchteling gezinnen

Ontwikkeling methodiek : Inspired by the tree of life

Mieke Groeninck – hoofdonderzoeker

Claire Wiewauters – co-promotor

Kaat Van Acker – co-promotor

Odisee Hogeschool

Odisee
KENNISCENTRUM HOGER INSTITUUT
VOOR GEZINSWETENSCHAPPEN

ASSOCIATIE
KU LEUVEN

Gebaseerd op ...

- Praktijkgericht onderzoek
 - Naar **veerkracht bij vluchtelingengezinnen**
 - Ter bevordering van een geïntegreerde preventieve aanpak
 - In onderwijs en sociaal werk
 - Vroeg na aankomst als hefboom voor herstel

Gebaseerd op ...

- Praktijkgericht onderzoek
 - Lopend van oktober 2017 tot oktober 2019
 - Denkdag vrijdag 7 december
 - Boekvoorstelling woensdag 8 mei 2019

Een veelheid van methoden

- 32 **diepte-interviews** met experts
- Twee **focusgroepen** rond 'good practices'
- Twee **groepsgesprekken** met mama's
- Diepte-**interviews** met 17 gezinnen
 - Interview met ouders
 - Interview met kinderen
 - Interview met 1-3 betrokken hulpverleners

Focus op gezinnen uit Afghanistan, Syrië en Irak

- 2016: Profiel van de gearriveerde personen (Jaarverslag Fedasil 2016, 12):

	%
● Gezinnen	40
● Alleenstaande mannen	34
● Alleenstaande vrouwen	9
⊘ Niet-begeleide minderjarigen	18

	%
● Afghanistan	25
● Syrië	15
● Irak	7
● Guinee	5
● Somalië	5
● Albanië	5
⊘ Andere	38

Focus op gezinnen vroeg na aankomst

- Eerste 3 jaar na aankomst
- Verschillende verblijfsstatuten
 - Asielaanvraag lopende
 - Subsidiare bescherming
 - Erkend vluchteling

Trauma voor en tijdens de vlucht

“**Onze kinderen hebben soms ook nachtmerries**, soms praten ze in hun slaap: ‘Mama, geef jouw hand, mama, pas op om iets niet te gebeuren’. Of ze praten over alles dat zij hadden ook ... Toen wij waren onderweg... Wij waren in de het bos aan het wandelen ‘s nachts en zij waren echt bang daar. En een keer het bootje was onder water geweest door dat ongeval, de tong van mijn zoon als hij nu praat, met euh ... Hij kan niet zo duidelijk praten.”

(Mama, Afghanistan)

Trauma voor en tijdens de vlucht

“C’est la route que j’ai faite avec les enfants jusqu’ici. Ils ont vu des choses, ils avaient peur. Ils ont vu des gens qui se battaient pour la nourriture, pour les couvertures. La route qu’on a faite pour arriver, les gens avec qui on est restés, tout était dur pour les enfants.

L’aînée se souvient de tout.

Ils y réfléchissent, tout est dans leur esprit.”

(Mama, Irak)

Stressfactoren na de vlucht in asielcentra

“Maar sommige mensen zijn niet goed hier. Omdat er gestolen wordt en heel veel gevochten, ze maken hun kamer kapot, en messen enzo.”

“We moeten ‘s nachts altijd goed onze deur op slot doen. Want ‘s nachts komen er boeven. Eén keer was er een Arabische boef, die heeft 11 GSM’s gestolen. Hij had die allemaal verkocht voor geld.”
(Zoon, Afghanistan)

Stressfactoren na de vlucht op school

“Maar **ik mis** eerlijk veel dingen zo en daar spreken ze allemaal 1 taal en zo allemaal. En ik kan die, ik kan meer snappen ook de juffen wat ze zeggen en zo en daar waren alle kinderen van zo dezelfde landen en zo kunnen we **elkaar beter snappen en weten hoe dat we echt denken en zo.**” (Zoon, Syrië)

“They grow up together so they don’t welcome anyone new, so they are literally from year one to I don’t know when together in the same group... So for me, I was the only one, the new one in the class so **I wanted to make friends but it was so hard, because** if I wanted to come and talk to introduce myself they were like ‘oh, okay, hello!’ and then **you feel that they don’t want to-.**” (Dochter, Syrië)

Stressfactoren na de vlucht op school

... die jongen, die heeft mijn voet gesjot. **Die zit de hele tijd zo over mijn moeder, soms zegt die 'fuck you moeder'** en zo van die dingen. Als die beginnen, wajoow jouw moeder. Ik zeg: "Maar stop over mijn moeder." En die stoppen niet, die zijn terug en dan gebeurt dat gevecht. Ik zeg tegen de juf: "Als iemand begint over mijn moeder, ik ga die kapot slagen." (Zoon, Syrië)

"Ya, I was like so stressful, I was like crying, I was like whole day like..., because **the teacher was not helping me to feel comfortable, so I was like whole the time scared**. It was a really hard year for me, because I had two schools: the evening school and the morning school. So I was like all day busy and when I, ..., in the evening I was like all the time crying. And then the last class, I shouted to the teacher, because it was no les,..." (Dochter, Syrië)

Stressfactoren na de vlucht op school

“De dingen die ik heb meegemaakt, dus van wanneer hij naar school gaat, ik weet niet goed hoe ik hem ga aanleren, dat was zeer moeilijk om hem te steunen voor de les. **Met mijn ouderdom, ik ken de taal niet, dus ik kon hem niet helpen. Mijn hoofd is helemaal dicht**, eigenlijk. Ik heb meerdere kansen gehad om te kunnen werken als kok maar dat is altijd nacht, dus... en ik heb maar één keer bij een Belgische restaurant gewerkt, drie maanden, en toen ik kwam vond ik hem op straat en hij was aan het wenen. ‘Waarom heb je me alleen gelaten? Jij houdt niet van mij... ‘ Ik bleef toen tot elf uur ‘s nachts en ik heb toen afgesproken eigenlijk, met de werkgever dat ik om 19:00 stop met werken. Maar ze had het te druk daar En ik ben dan verplicht om de werk te verlaten” (papa, Syrië)

Hoe kunnen we werken aan veerkracht bij vluchtelingengezinnen vanuit het onderwijs?

Wat *is* veerkracht eigenlijk?

- Verschillende definities en conceptualisering
 1. Focus op unieke kwaliteiten aanwezig *in* het individu (*“veerkracht heb je of heb je niet”*)
 2. Focus op protectieve en risico factoren en relaties (*“veerkracht kan ontwikkeld worden”*)
 3. Cultuursensitieve benadering van veerkracht als sociale praktijk (*“veerkracht is iets dat je doet met mensen rond je”*)
- *“overcoming adversity, whilst also potentially changing, or even dramatically transforming, (aspects of) that adversity”* (Hart et al. 2013, 2016)

Veerkrachtige acties

Resilient moves

- zijn gedrag gebaseerd op sociale kennis uit alledaagse leven (Aranda & Hart, 2015)
- zijn voortdurend ‘in wording’ ‘aan het gedaan worden’
- zijn niet tegengesteld aan kwetsbaarheid
- Gaan niet louter over ‘adaptatie’, ook over ‘negotiatie’
- Gaan niet louter over naar acties van het individu, maar ook over die van andere betrokken actoren

Gezinsveerkracht is relationeel

Dus zij moest in het derde zijn maar ze hebben gezegd dat zijn moest de eerste jaar doen. **Maar ik heb een andere school gezocht**, ik ben naar atheneum geweest en ze hebben gezegd voor haar leeftijd is het tweede leerjaar en ik heb gezegd 'ok'. **ik vond het jammer als zij** in een klas zit **die haar klasgenoten of zo, die gaan kleiner zijn dan gaat zij niet goed voelen**. De eerste jaar was echt heel moeilijk, voor mij en voor haar, want ik kon mijn dochter niet begeleiden, ik kende de taal ook niet en ze had hulp nodig en ik kende niemand om me te helpen ook en ik heb het OCMW gevraagd maar ze hebben gezegd 'ze is een kindje, ze gaat snel leren, de taal leren kennen' of zo. 'in het begin is het altijd moeilijk en laat ze doen' maar ik heb gezegd 'nee, ik moet mijn dochter helpen' ... **ik heb mijn best gedaan, he. Op het internet vertalen, via google en zo, via YouTube**, bijvoorbeeld de kleuren en de dieren en **zo we hebben samen geleerd in het begin**.

(mama over dochter)

Gezinsveerkracht is relationeel

Toen heb ik... euh... veel van mijn dochter geleerd. Dus toen ik naar school gegaan was. Ik moest niet van nul starten. Ik kende de 'pronouns': ik, jij... de kleuren en dieren, een paar woorden... dus het was ook goed voor mij. **Ik heb haar geholpen maar ik heb heel veel van haar ook geleerd.** En wat ook... ja, ik heb Nederlands lessen gevolgd na zes maanden, want er was geen plaats. Ja, ja. En ik- als ik hulp nodig had, dan... zij was echt altijd klaar om mijn vragen te beantwoorden en zo. Bij de opdrachten, want in het begin dat echt moeilijk voor mij ... om boeken samen te vatten.
(mama over dochter)

Veerkracht en betrokken actoren

Dus ...euh... **als die altijd zo tegen ons asielzoekers en zo zeggen, zeg ik dat altijd tegen de juf.** En dan wordt de juf altijd boos en die zet hem in de straf en één keer heeft de juf tegen de directeur gezegd en dus die kindje dat die altijd tegen ons zegt, asielzoeker zegt dan moest die naar de directeur met hem praten, dat die zei: "Als je nog één keer zegt, allemaal uit school." **Ja, dan, dan is die gestopt, nu is die kei lief. Dus wij spelen samen.**
(zoon, Afghanistan)

Veerkracht en betrokken actoren

En wat wij dus ook doen op school is dus ... Brusseler ook Nederlandse les. **Dat is dus eigenlijk ook een brug tussen de leefwereld van hun en dan ook het schoolgebeuren.** Want die mensen kennen dat dus ook niet. Maar het voordeel is dat we dat ook in de school doen. Dus die drempel is ook al veel lager. De ouders kennen u, de ouders gaan bij jou komen. **Voor de kinderen is het ook heel belangrijk de eerste persoon die ze gezien hebben op die school, blijft eigenlijk zo'n beetje hun vertrouwenspersoon.** (leerkracht)

Veerkracht en betrokken actoren

Ik ging dikwijls in tegen regelgeving omdat ik het niet inzag dat het goed was. Ge stelt een probleem vast 'da moogt ge doen', dan zeg ik ja ma da helpt niet. We moeten dat zo en zo doen en dat was zoeken l: En je kreeg altijd die vrijheid om dat te doen van de scholengemeenschap?

Nee, dat was niet altijd, maar dan had ik het voordeel dat ik een van de oudsten was en dat ik dan kon aantonen waarom ik iets wel deed of iets niet deed. En dan had ik soms wel ambras met een afgevaardigde bestuurder van de scholengemeenschap. Ja die was wel altijd niet akkoord met mij maar ik kon hem altijd overtuigen waarom ik iets wel deed of niet (ex-directeur)

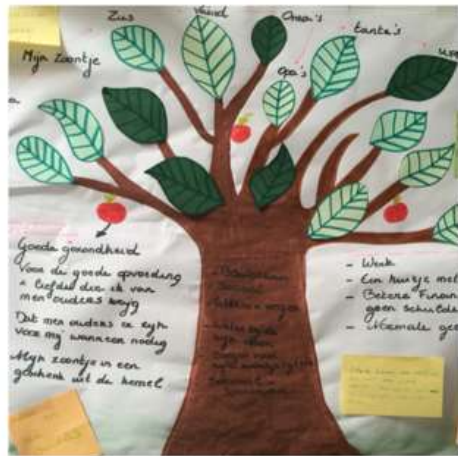
Inspired by 'The Tree of life '

Claire Wiewauters - pedagoog, psychotherapeut – lector opleiding gezinswetenschappen
Bijscholing 30 november 2018

Ontstaan van de methodiek : de Tree of life

- Ontwikkeld door Ncazelo Ncube & David Denborough
- Voor het eerst gebruikt in Zuid Afrika bij kinderen die leven in situaties van verwaarlozing, misbruik en geweld en lijden aan HIV/aids
- <http://dulwichcentre.com.au/the-tree-of-life/>
- De boom als metafoor voor het leven.
- The tree of life / The forest of life / when the storms come

Schooljaar 2016-2017 : projectgroep tweede opleidingsfase – inzetten van de Tree of life met de studenten op de werkplek

opbouw :

1. Het narratieve gedachtengoed
2. De Tree of Life als methodiek
3. Variant voor jonge kinderen :
'wortelen in andere aarde'

Oefening

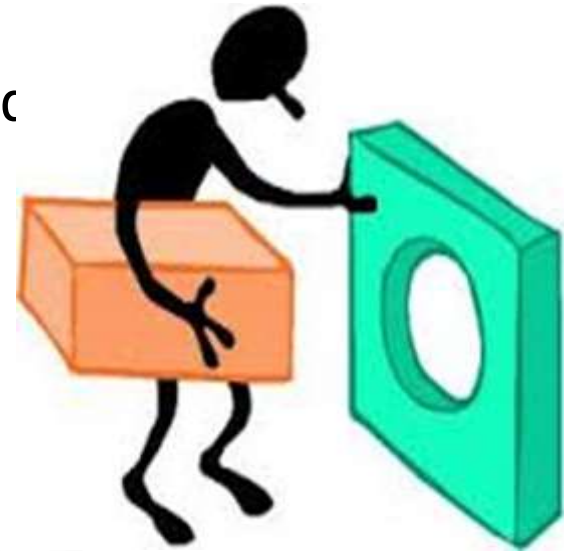

2. Werkelijkheid en identiteit

- Identiteit = deelidentiteiten
 - = ik ben wie ik denk dat ik ben
 - = ik ben wie de ander denkt dat ik ben
 - = ik ben wat ik denk dat de ander denkt
- Werkelijkheid en identiteit is meer dan ‘asielzoeker’ en ‘vluchteling’
- **Werkelijkheid en identiteit is geworteld in sociale en culturele geschiedenis in het verleden, heden en toekomst**

Narratieve gedachtengoed en bevorderen van veerkracht

- Dominant betoog versus meerstemmigheid
- Nadruk op context en (her)verbinding
- De werkelijkheid als verhaal
- Collaboratieve en dialogische praktijk

Methodiek van de Tree of life

Via tekenen van de boom als metafoor van het leven :
vragen en luisteren naar **identiteitsversterkende verhalen**
geworteld in sociale en culturele geschiedenis, die verbinden met nu en later.

Verhalen uit de bomenwereld : de sequoia

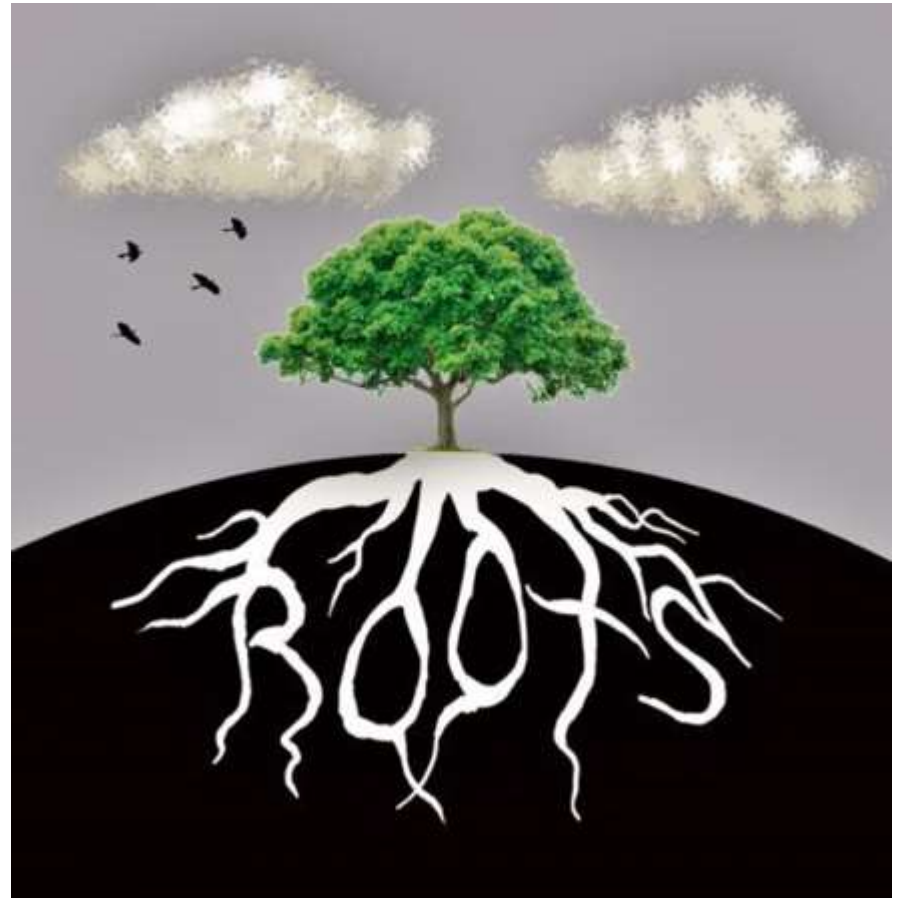
Mariposa grove – Yosemite National Park – California

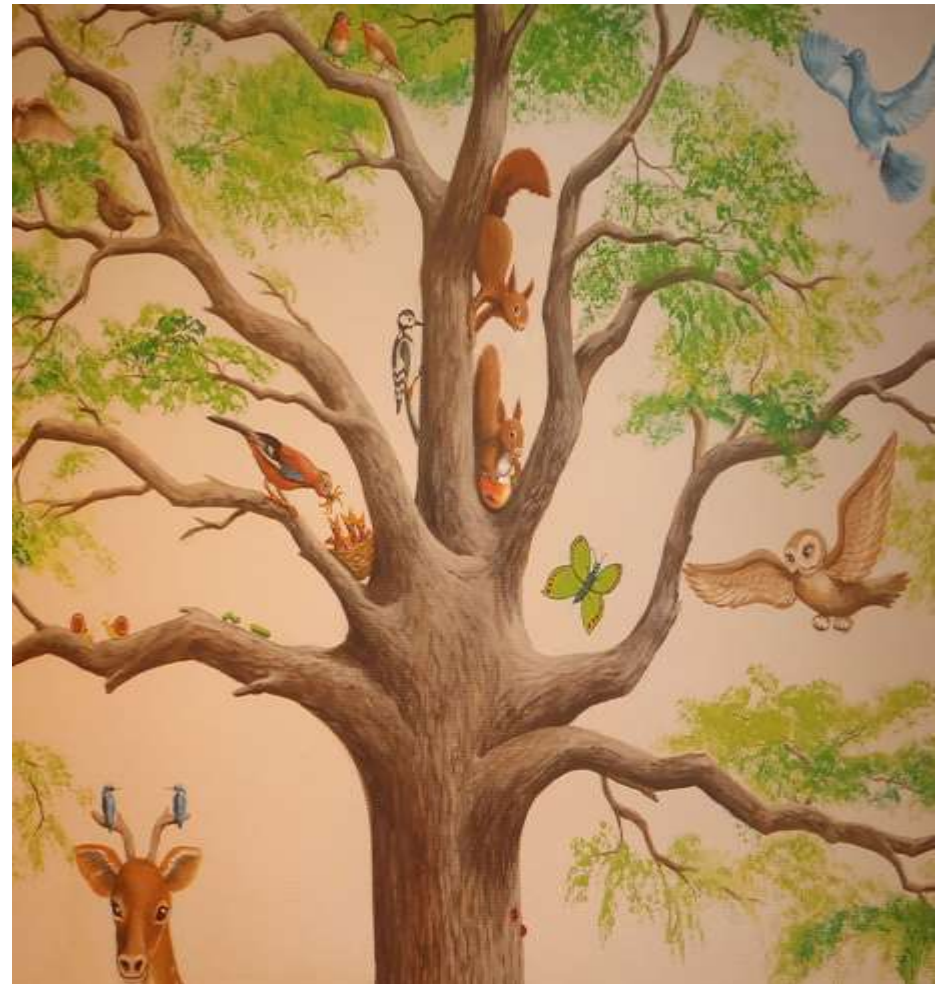
<https://www.youtube.com/watch?v=yWOqeyPIVRo>

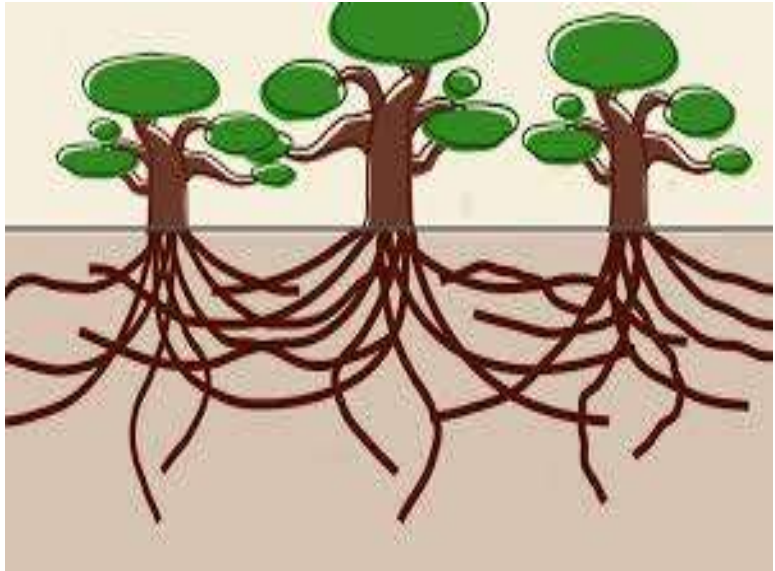

Variant voor jonge kinderen : wortelen in andere aarde

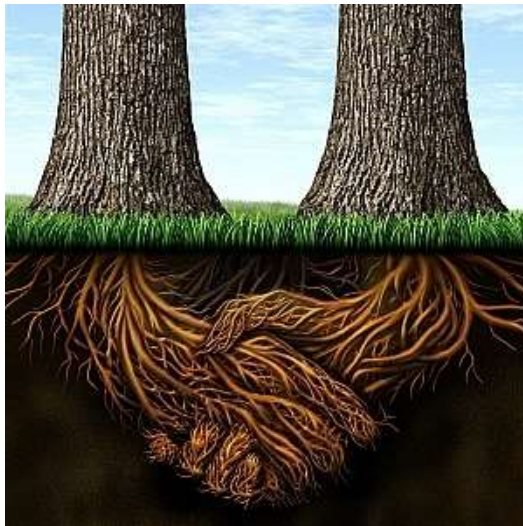

De Tree of Life : de wortels van de boom

- Waar komen ze vandaan ? Hun land, provincie, dorp ?
Welke bomen en bloemen ? een favoriete plek ?
- Wie was hun moeder ? Hun vader ? Broers en zussen ?
Wat biedt hen sterkte ? Wie heeft hen het meest geleerd ?

De grond waarop de boom staat

- Representeert waar de persoon momenteel leeft
- De activiteiten waar ze momenteel dagelijks in betrokken zijn
- De mensen die momenteel belangrijk voor hen zijn

De stam die de boom draagt

- Capaciteiten en vaardigheden
- Fysieke eigenschappen, talenten
- ‘Collectieve vaardigheden’ van je volk, familie ..

De takken van de boom

- De hoop, dromen en wensen voor zichzelf
- De hoop, dromen en wensen voor hun familie
- Hoe zijn deze verbonden met de stam en wortels ?

De bladeren van de boom

- De mensen die belangrijk zijn voor de persoon, levend en/of gestorven ?
- Huisdieren ?
- Idolen ?
- Waardevolle attributen ?

Vruchten en bloemen van de boom

- **Vruchten**

- Geschenken die men ontvangen heeft
zowel materiëel als immateriëel
- Wanneer, waar ?

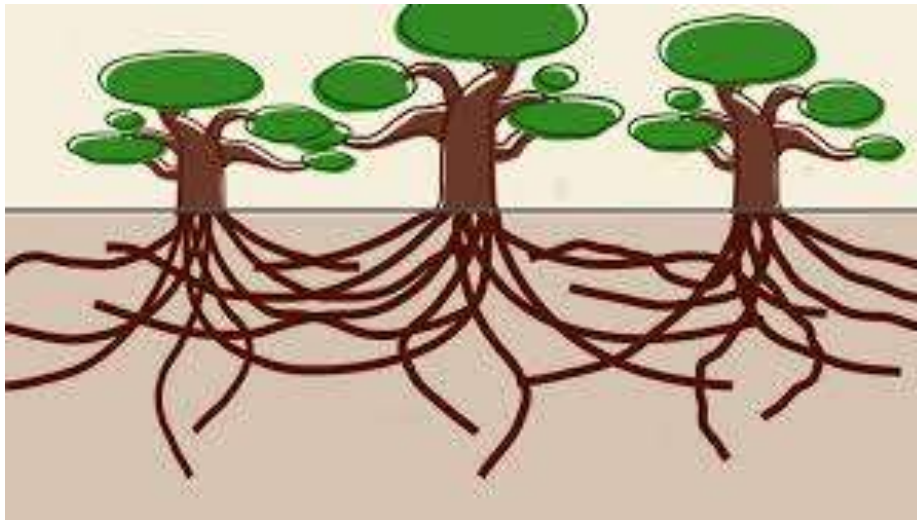
- **Bloemen**

- Geschenken die men gegeven heeft
- Wanneer, waar ?

The forest of life

- Hoe groeien bomen samen ? Licht ? Ruimte ?
- 'Family circle' – the wood wide web

Uitdagingen

- Hoe inzetten in schoolcontext ?
- Spreken en luisteren in vertrouwen
- Taal en beeld als medium
- Tijd en geduld
- Product en proces
- Respectvol afronden

Work in progress : inspiratieronde

Meer lezen

- Denborough, D. (2014) Retelling the stories of our lives. New York, W.W. Norton & Company
- Olthof, J. (2012) Handboek Narratieve Psychotherapie. Voor kinderen, volwassenen en families: theorie en praktijk. Utrecht, uitgeverij De Tijdstroom.
- Vermeire, S., Sermijn, J. (2017) Wegen naar her-verbinding. Narratieve en collaboratieve en dialogische praktijken. Interactie-academie vzw.
- White, M. (2016 – 2de druk) Narratieve therapie in de praktijk. Verhalen die werken. Amsterdam, Hogrefe uitgevers
- Wohleben, P. (2016) Het verborgen leven van bomen. Ontdekkingen uit een onbekende wereld.

Blijf ons volgen :

- 8 mei 2019 : publicatie onderzoek + methodiek 'inspired by the tree of life'
- Blijf op de hoogte via de nieuwsbrief www.hig.be
- Op 20 maart 2019 – halve dag vorming in de methodiek
<https://agenda.vormingscentrumguislain.be/events/de-tree-of-life-een-methodiek-om-de-veerkracht-bij-kinderen-en-jongeren-op-de-vlucht-te-versterken-2/>